

Lakatos Melinda – Eyno Rots

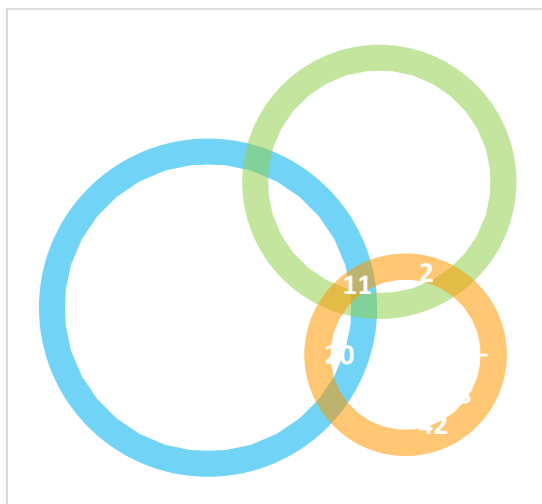
Sötét árnyak - Mit tanulhatunk a korábbi gazdasági válságokból?

A feltörekvő régió makrogazdasági mutatói a koronavírus válság kezdete óta ismét a befektetők fókuszába kerültek. A korábbi nemzetközi válságepizódok elemzése fontos támpontot adhat a leglényegesebb sérülékenységi faktorok és az azok kezeléséhez szükséges gazdaságpolitikai lépések azonosításához.

A historikus válságokat elemző szakirodalomban általános érvényű eredmény, hogy a válsághelyzetek **a sérülékenységi tényezők fennállása mellett hirtelen, valamely „trigger” esemény hatására alakulnak ki**¹. A mögöttes sérülékenységek tehát szükséges, de nem elégséges feltételei a válságnak, viszont a kiváltó ok számtalan esemény lehet. Ez alapján a válságoknak két típusú csoportosítása jellemző: egyrészt a sérülékenységi faktorok, másrészt a kiváltó események mentén.

A sérülékenységi faktorok oldaláról közelítve 3+1 válság kategória azonosítható: adósságválság, árfolyamválság, bankválság, illetve a ritka inflációs válság. De ezek együttes jelenléte sem egyedi eset. Az 1. ábra bemutatja, hogy 1976 és 2017 között hány egytényezős, illetve iker-és hármastényezős válság következett be a világban.

1. ábra: A bank-, adósság-, és árfolyamválságok, valamint az iker-, és hármastényezős válságok száma 1976 és 2017 között világszerte

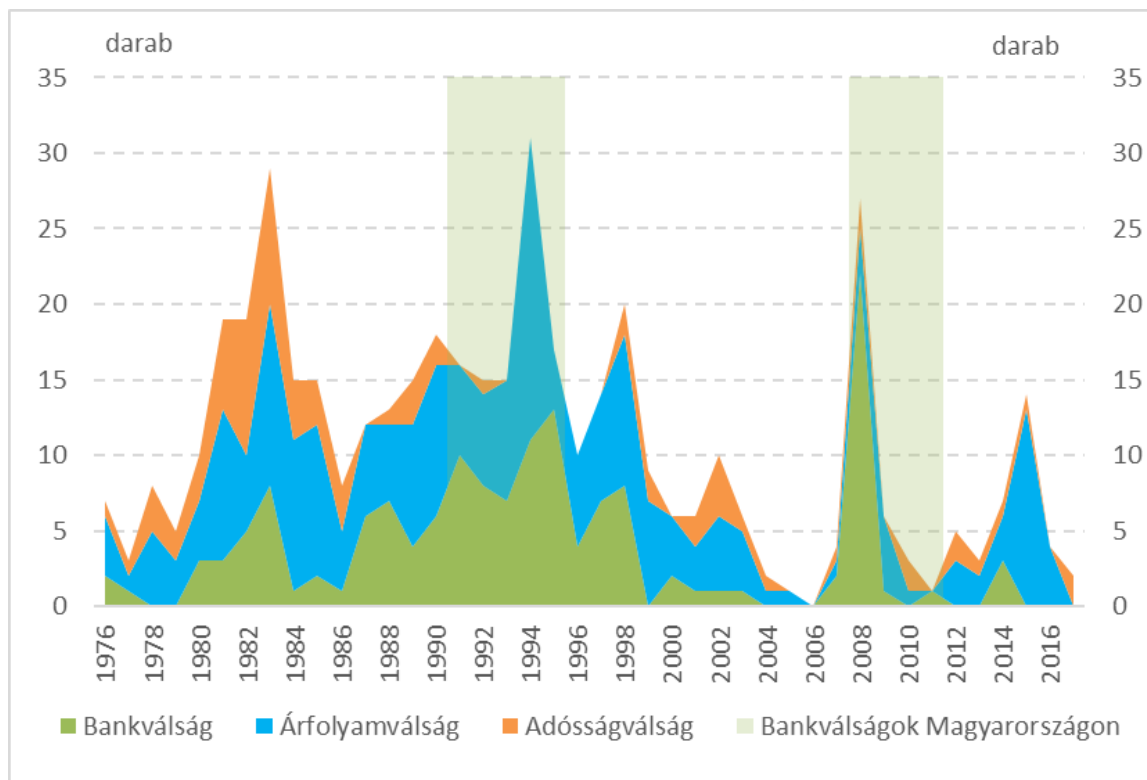

Forrás: Laeven and Valencia (2018)

A Covid-19 okozta pandémia előtt a 2007-2009-es globális pénzügyi válság volt az az időszak, ahol különösen sok eset fordult elő.

¹ Jemovic and Marinkovic (2019), Babecky et al. (2012), Cerovic et al. (2018), Laeven and Valencia (2018), Ahuja et al. (2017)

2. ábra: Az egyes sérülékenységi faktor szerinti válságkategóriákban 1976 és 2017 között bekövetkezett válságok világszerte

Forrás: Laeven and Valencia (2018)

A válságperiódusok tekintetében Magyarország sem volt kivétel: Laeven és Valencia (2018) kategorizálása alapján 1991-1995 között, valamint 2008 után hazánkban bankválság következett be, illetve definíciótól függően az utóbbi periódus adósságválságként is azonosítható.

A válságok kiváltó oka számos esemény lehet, és több kiváltó ok egyszerre is fennállhat, illetve a sérülékenységi faktorok közül is több jelen lehet egyidejűleg, ezáltal egy válság több kategóriába is besorolható.

1. táblázat: Nagyobb válságok sérülékenységi faktor és kiváltó tényező szerinti besorolása

		SÉRÜLÉKENYSÉGI FAKTOR			
		<i>Adósságválság</i> <i>Magas külső/belső eladósodottság, folyó fizetési mérleg romlása</i>	<i>Bankválság</i> <i>Túlzott pénzügyi liberalizáció, bankok alultőkésítése, koncentrált hitelkitetés</i>	<i>Inflációból eredő válság</i> <i>Magas inflációs környezet</i>	<i>Árfolyamválság</i> <i>Árfolyam spekuláció, fizetőeszköz gyors leértékelődése</i>
KIVÁLTÓ TÉNYEZŐ	Monetáris politika szigorítása	Mexikó - 1994	Mexikó - 1994 Finnország - 1991 Svédország - 1991	Fehéroroszország - 2011	Mexikó - 1994
	Fertőzés	Mexikó - 1994 Uruguay - 2002 Közép- és Kelet-Európa - 2008	Mexikó - 1994 Thaiföld - 1997 Korea - 1997 Indonézia - 1997 Uruguay - 2002 Magyarország - 2008		Uruguay - 2002
	Ingatlanpiaci összeomlás		Japán - 1995 Spanyolország - 2009 Írország - 2009		
	Kereskedelmi csatorna szűkülése	Oroszország - 1998	Thaiföld - 1997 Korea - 1997 Finnország - 1991, Svédország - 1991		
	Fiskális problémák	Oroszország - 1998 Brazília - 1999 Törökország - 2000 Argentína - 2001	Oroszország - 1998 Törökország - 2000 Argentína - 2001	Venezuela - 2019	Oroszország - 1998 Brazília - 1999 Törökország - 2000

Forrás: Laeven and Valencia (2018), Kattel (2010), IMF (2010), MNB gyűjtés

A következőkben **3 olyan válságot vizsgálunk, amelyek a feltörekvő gazdaságok sérülékenységi faktoraiban az elmúlt két évben bekövetkezett elmozdulások szempontjából érdekeseek lehetnek.** A skandináv válság a túlfűtöttség és a gazdaságpolitikai ágak divergenciája, a mexikói válság a külső egyensúlyhiány és a

külső monetáris szigorítás, a thai válság pedig a jelentős ikerdeficit miatt szolgálhat fontos tanulságokkal.

A skandináv országok 1991-93-ban súlyos pénzügyi válságot éltek meg². Jellemző volt rájuk a pénzügyi piacok nagyfokú liberalizációja, a bankszektor túlzott kockázatvállalása. Mindez túlfűtöttséget és inflációs nyomást okozott a gazdaságban és spekulációs célponttá tette a skandináv országokat. A válságot végül a spekuláció kivédését célzó monetáris szigorítás és a kereskedelmi csatornák beszűkülése, azaz a külső konjunktúra lassulása miatti exportbevételek csökkenése, illetve Finnország esetében a szovjet piac összeomlása váltotta ki. Az árfolyamra nehezedő nyomást a jegybankok gyors, nagyléptékű kamatemelésekkel és jelentős devizapiaci intervenciókkal próbálták kivédeni. A bankszektort állami adósság átvállalással támogatták, ami drasztikusan megemelte az államadósságot, miközben a kényszerű alkalmazkodás a folyó fizetés mérleg magas deficitének csökkenésével járt. Összességében a válság **felügyeleti és gazdaságpolitikai revíziót tett szükségessé, továbbá fiskális megszorításokat kényszerített ki.**

1994 végére Mexikóban számos sérülékenység épült fel és vezetett válsághoz: növekvő folyó fizetési mérleg hiány, a peso reálfelértékelődése, választásokhoz kapcsolódó jelentős fiskális és monetáris lazítás, valamint a politikai fejlemények. A magas sérülékenység mellett a válságot az amerikai kamatok emelkedése indította be. Súlyosbították a helyzetet az államadósság szerkezeti problémái (rövid futamidő, magas deviza-arány), valamint a túlzott kockázatvállalás és a nem megfelelő kereskedelmi banki gyakorlatok.

Thaiföldön 1997-re a fenntarthatatlan folyó fizetési mérleg hiány, a növekvő rövid külső adósság, a romló költségvetési egyenleg és a pénzügyi szektor egyre feltűnőbb gyengeségei **vezettek a válsághoz**, amit a devizahiány miatt a lebegő árfolyamrendszerre való kényszerű áttérés váltott ki. A tőke kivonás szinte azonnal megindult és Délkelet-Ázsia nagy részére áttért. A thai baht rövid időn belül 20 százalékkal értékelődött le az amerikai dollárral szemben.

A fent említett konkrét esetek mellett **fontos tanulsággal szolgálnak az összes válságtapasztalatot felhasználó „Early Warning” rendszerek**, melyekkel a felépülő sérülékenység azonosítható. A szignifikáns válságjelző mutatók³:

- Bankválságok esetén: túlfűtöttség indikátorai (hitelezés, eszközárak, tőkeáramlások), pénzmultiplikátor, tartalékráta;
- Árfolyamválságok esetén: árfolyamváltozás, devizatartalék megfelelés, költségvetési hiány, külkereskedelmi egyenleg;

---

² Englund and Vihriälä (2003), Spilimbergo et al. (2008)

³ Jemovic and Marinkovic (2019), Babecky et al. (2012), Cerovic et al. (2018)

- Adósságválságok esetén: költségvetési hiány, adósságszerkezet, folyó fizetési mérleg hiány, hitel-rés, output-gap.

A historikus tapasztalatok alapján a tartósan és túlzottan magas költségvetési hiányú időszakokban igen fontos szerep jut a gazdaságpolitikai ágak összhangjának. A szakirodalmi eredmények alapján amennyiben ilyen helyzetben a két kiemelt gazdaságpolitikai ág nem összehangoltan lép fel (a fiskális hatóság továbbra is túlkölt, miközben a monetáris politika elkötelezett a stabil infláció mellett), akkor veszélyes helyzet alakulhat ki.⁴ A jegybank kamatot emel az inflációs várakozások horgonyzásához, ami a kamatkiadások növekedésén keresztül nagyobb költségvetési hiányhoz vezethet és így a várakozásokon keresztül tovább fűtheti az inflációs várakozásokat. Ilyen esetben a **fiskális és monetáris politika közötti konfliktus a magasabb infláció, a magasabb kamatlábak, az alacsonyabb kibocsátás és a magasabb költségvetési hiány spiráljához vezet, így a gazdaságot a stagfláció felé hajtja.**

A koronavírus válság a feltörekvő régió országainál a sérülékenységi mutatók fókuszba kerülésével járt együtt. Azokban az országokban, amelyeknek romlott a relatív megítélése többnyire a következő faktorok játszottak kiemelt szerepet: a költségvetési hiány tartós növekedése, az államadósság magas és növekvő szintje, a folyó fizetési mérlegpozíció kedvezőtlené válása és az infláció emelkedése. **Mivel a koronavírus hullámai miatt a világgazdaságot akár újabb sokkhatások is érhetik, a múltbeli válságtapasztalatok alapján ezekre a sérülékenységi faktorok szoros nyomon követésével és proaktív javításukkal lehet felkészülni.**

---

⁴ Bianchi and Melosi (2019)

Melléklet:

A közismertebb és ritkábban elemzett válságok összefoglaló táblázata

(1) ADÓSSÁGVÁLSÁGOK		
Válság	Sérülékenységek	Válságot kiváltó faktorok
Mexikó - 1994	<ul style="list-style-type: none"> Magas rövid külső (és külföldi devizában történő) eladósodottság 	<ul style="list-style-type: none"> Monetáris politikai szigorítás az USA-ban Fertőzés
Oroszország - 1998	<ul style="list-style-type: none"> Kormányzat magas rövid távú finanszírozási igénye 	<ul style="list-style-type: none"> Elmulasztott költségvetési hiánycél Kereskedelmi sokk
Brazília - 1999	<ul style="list-style-type: none"> Magas rövid külső eladósodottság 	<ul style="list-style-type: none"> Hitelességvesztés költségvetési megszorítások végrehajtásánál Folyó fizetési mérleg hiány Fertőzés (orosz válság)
Törökország - 2000	<ul style="list-style-type: none"> Kormányzat magas rövid eladósodottsága Bankszektorra jellemző lejárat szerkezet mismatch 	<ul style="list-style-type: none"> Romló folyó fizetési mérleg hiány Reálárfolyam felértékelődés Politikai bizonytalanság
(2) BANKVÁLSÁGOK		
Válság	Sérülékenységek	Válságot kiváltó faktorok
Norvégia - 1988	<ul style="list-style-type: none"> Pénzügyi piacok nagyfokú liberalizációja 	<ul style="list-style-type: none"> Monetáris politikai szigorítás Árfolyam-leértékelődés
Finnország - 1991	<ul style="list-style-type: none"> Nem megfelelően működő pénzügyi felügyelet 	<ul style="list-style-type: none"> Kereskedelmi sokk, külső kereslet összeomlása
Svédország - 1991	<ul style="list-style-type: none"> Bankok alultőkésítése Koncentrált hitelkitettség Külföldi devizában történő belső hitelezés Hitel-és ingatlanpiaci buborék Gazdaság túlfűtöttsége, inflációs nyomás 	
Japán - 1995	<ul style="list-style-type: none"> Hitel-és ingatlanpiaci buborék Nem megfelelően működő pénzügyi felügyelet Pénzügyi piacok liberalizációja 	<ul style="list-style-type: none"> Ingatlanpiaci összeomlás
Indonézia - 1997	<ul style="list-style-type: none"> Pénzügyi és vállalati szektor külső eladósodottsága, lejárat szerkezet mismatch 	<ul style="list-style-type: none"> Kereskedelmi sokk Eszköz-ár defláció
Malajzia - 1997	<ul style="list-style-type: none"> Koncentrált hitelkitettség az ingatlanszektor felé 	<ul style="list-style-type: none"> Fertőzés Árfolyam-lebegtetés, árfolyam-leértékelődés
Thaiföld - 1997		
Argentína - 2001	<ul style="list-style-type: none"> Állami- és magánszektor külső és külföldi devizában történő eladósodottsága 	<ul style="list-style-type: none"> Ellentmondás a valutatanács és a fiskális politika között Orosz nemteljesítés

USA -2007	<ul style="list-style-type: none"> • Hitel-és lakásár buborék • Nem megfelelő pénzügyi szabályozása • Magas tőkeáttétel • Kockázatok félreárazása 	<ul style="list-style-type: none"> • Másodlagos jelzálogpiac összeomlása
-----------	---	---

(3) INFLÁCIÓBÓL EREDŐ VÁLSÁGOK

Válság	Sérülékenységek	Válságot kiváltó faktorok
Fehéroroszország - 2011	<ul style="list-style-type: none"> • Magas adósság • Külföldi befektetések és devizatartalékok hiánya • Növekvő külkereskedelmi deficit • Magas inflációs nyomás 	<ul style="list-style-type: none"> • Monetáris politikai szigorítás • Árfolyam-leértékelődés
Venezuela - 2019	<ul style="list-style-type: none"> • Gazdaságot átítató korrupció • Gazdasági növekedés jelentős visszaesése • Extrém magas infláció 	<ul style="list-style-type: none"> • Politikai bizonytalanság • Olajárcsökkenés

(2) ÁRFOLYAMVÁLSÁGOK

Válság	Sérülékenységek	Válságot kiváltó faktorok
Izrael - 1997	<ul style="list-style-type: none"> • Árfolyamrendszer 	<ul style="list-style-type: none"> • Spekulatív tőkeáramlások • Árfolyam-leértékelődés • Fertőzés
Izland - 2008	<ul style="list-style-type: none"> • Rendkívül laza pénzügyi szabályok • Magánszektor eladósodottsága 	<ul style="list-style-type: none"> • Fertőzés • Tőkekimenekítés • Árfolyam-leértékelődés

Forrás: IMF (2010), MNB gyűjtés

Irodalomjegyzék:

Antonio Spilimbergo, Steve Symansky, Olivier Blanchard, Carlo Cottarelli (2008): „*Fiscal Policy for the Crisis*”, IMF Staff Position Note

Ashvin Ahuja, Murtaza Syed, and Kevin Wiseman (2017): „*Assessing Country Risk - Selected Approaches - Reference Note*”, IMF Technical Notes and Manuals (International Monetary Fund: Strategy, Policy, and Review Department).

Englund, Peter–Vihriälä, Vesa (2003): „*Financial Crises In Developed Economies: The Cases Of Sweden And Finland*” Pellervo Economic Research Institute Working Papers No. 63.

Francesco Bianchi and Leonardo Melosi (2019): „*The dire effects of the lack of monetary and fiscal coordination*”, Journal of Monetary Economics.

IMF - International Monetary Fund (2010): The IMF-FSB Early Warning Exercise, Design and Methodological Toolkit.

Jan Babecky et al. (2012): „*Banking, Debt, and Currency Crises - Early Warning Indicators for Developed Countries*”, ECB Working Paper Series

Luc Laeven and Fabian Valencia (2018): „*Systemic Banking Crises Revisited*”, IMF Working Paper.

Marco Lo Duca, Anne Koban, Marisa Basten, Elias Bengtsson, Benjamin Klaus, Piotr Kusmierczyk, Jan Hannes Lang (2017): „*A new database for financial crises in European countries, ECB/ESRB EU crises database*”, ECB Occasional Paper Series

Mirjana Jemovic and Srdan Marinkovic (2019): „*Determinants of financial crises—An early warning system based on panel logit regression*”

Rainer Kattel (2010): „*Financial and economic crisis in Eastern Europe*”, Journal of Post Keynesian Economics

Svetlana Cerovic, Kerstin Gerling, Andrew Hodge, and Paulo Medas (2018): „*Predicting Fiscal Crises*”, IMF Working Paper.

„*Szerkesztett formában megjelent a Portfolio.hu oldalon 2022. január 26-án.*”